

УДК 007 : 304 : 070

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЖІНОК У МЕДІА ПІД ЧАС СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТА ВОЄННИХ ПОДІЙ В УКРАЇНІ 2013–2018 РОКІВ

ВОЛОБУЄВА Анастасія,

канд. наук із соц. комунік., доц.,

e-mail: nastyavolob@ukr.net.

ЗЕНТАЛЬ Олеся,

магістрантка,

e-mail: olesia.zental@ukr.net;

Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова, 36/1, м. Київ, 04119, Україна.

У статті виявлено особливості репрезентації жінок зі сфер волонтерства, оборони та журналістики під час суспільно-політичних та воєнних подій 2013–2018 рр. на основі матеріалів українських медіа. Уперше проаналізовано й типологізовано участь жінок у волонтерській, оборонній та журналістській діяльності під час Революції Гідності, анексії Автономної Республіки Крим та АТО. Для досягнення мети наукового дослідження використано методи моніторингу, аналізу контенту та допоміжні до нього методи порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення, а також метод типології. На основі проведеного аналізу матеріалів українських медіа, виявлені особливості репрезентації участі жінок у волонтерській, оборонній та журналістській діяльності під час суспільно-політичних та воєнних подій 2013–2018 рр., які були типологізовані у три групи – волонтерство, оборона, журналістика – з подальшим поділом на підгрупи.

Ключові слова: жінки, гендер, медіа, Революція Гідності, Євромайдан, анексія Криму, АТО, Україна.

REPRESENTATION OF WOMEN IN MEDIA DURING SOCIO-POLITICAL AND MILITARY EVENTS IN UKRAINE 2013–2018

The article reveals the peculiarities of the representation of women from the fields of volunteering, defense and journalism during the socio-political and military events of 2013–2018 on the basis of Ukrainian media. For the first time, women's participation in volunteer, defensive and journalistic activities during the Revolution of Dignity, the annexation of the Autonomous Republic of Crimea and the ATO was analyzed and typologized. To achieve the aim of the research, methods of monitoring, content analysis and auxiliary methods of comparison, analysis, synthesis, generalization, as well as typology method were used. On the basis of the analysis of Ukrainian media materials, features of the representation of women's participation in volunteer, defense and journalistic activities during the socio-political and military events of 2013-2018 were identified, which were typologized into three groups – volunteering, defense, journalism – with further division into subgroups.

Key words: women, gender, media, the Revolution of Dignity, Euromaidan, annexation of Crimea, ATO, Ukraine.

Вступ. Останнє п'ятиріччя в Україні стало ключовим за всю її історію з часів проголошення незалежності та визначальним у подальшому геополітичному, соціально-економічному та ідеологічному напрямках. Революція Гідності, анексія Автономної Республіки Крим та антитерористична операція (АТО) на сході України відбулися хронологічно послідовно, перебуваючи в подієвому і тематичному взаємозв'язку один з одним.

Суспільно-політичні події Революції Гідності (21 листопада 2013 р. – 23 лютого 2014 р.) завершилися невдовзі після початку анексії Автономної Республіки Крим

(20 лютого 2014 – донині), після якої, в свою чергу, у південних та східних регіонах відбулися виступи за відокремлення областей від України. Збройний конфлікт на сході України, який триває вже майже п'ять років, із самого свого офіційного початку – 14 квітня 2014 р. – відбувався в Україні у форматі антитерористичної операції. Однак 30 квітня 2018 р. формат було змінено – і тепер АТО стала першим етапом збройного конфлікту на сході України, якому на зміну прийшов другий етап – у форматі операції Об'єднаних сил (ООС) на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях.

Таким чином, цього року – п'ята річниця Революції Гідності, яку Україна відзначала, перебуваючи в стані збройного конфлікту на сході. Разом з тим, за весь цей п'ятирічний період в українських ЗМІ жодного разу не було опубліковано матеріалу, в якому би панорамно, у всій багатоманітності та взаємозв'язках, була відображена участь жінок у кожному з цих суспільно-політичних процесів. Більше того, цього досі не зроблено не лише журналістами-практиками, але і науковцями, що і зумовлює *актуальність* цього дослідження.

Разом із тим, різні аспекти висвітлення в ЗМІ гендерної тематики під час означених суспільно-політичних подій були проаналізовані у працях А. Волобуєвої та Г. Головач, які приділили увагу особливостям висвітлення в українській та зарубіжній пресі жінок-військовослужбовців в зоні АТО [1], А. Дмитренко, яка дослідила відмінності висвітлення жінок та чоловіків під час АТО у матеріалах «Української правди» [2]. Крім цього, у 2015 році, за підтримки представництва Фонду ім. Гайнріха Бьолля в Україні, було презентовано дослідження «Війна і трансформація повсякденності: жіночий погляд» [3], у межах якого, на основі проведених 20 глибинних напівструктурованих інтерв'ю з жінками, які живуть на лінії розмежування, було представлено соціальні, економічні та побутові проблеми, з якими вони стикнулися з початком збройного конфлікту на сході України. Згодом після цього, у 2016 році, за підтримки МБФ «Український жіночий фонд» та «ООН Жінки», було презентовано інше, дещо аналогічне до попереднього, дослідження – «Невидимий батальйон»: участь жінок у військових діях в АТО» [4], в якому, окрім проведених експертних інтерв'ю та аналізу військових, правових та побутових проблем жінок-військовослужбовців у зоні АТО, було приділено деяку увагу особливостям висвітлення в ЗМІ ставлення чоловіків до жінок в армії, проблемам, з якими вони стикнулися та образом жінок в АТО в медіа.

Однак на сьогодні відсутні дослідження, в яких була би проаналізована репрезентація жінок в українських медіа під час суспільно-політичних та воєнних подій 2013–2018 рр. Тому, *вперше*, у цьому дослідженні будуть виявлені особливості репрезентації участі жінок у волонтерській, оборонній та журналістській діяльності на основі матеріалів українських медіа, що охоплюють період та події Революції Гідності, анексії Автономної Республіки Крим та АТО (2013–2018 рр.).

Об'єкт дослідження – матеріали українських медіа, що охоплюють період та події Революції Гідності, анексії Автономної Республіки Крим та АТО (2013–2018 рр.).

Мета статті – виявити особливості репрезентації жінок зі сфер волонтерства, оборони та журналістики на основі матеріалів українських медіа під час суспільно-політичних та воєнних подій 2013–2018 рр.

Поставлена мета передбачає виконання таких *завдань*:

- проаналізувати й типологізувати участь жінок у волонтерській, оборонній та журналістській діяльності під час Революції Гідності, анексії Автономної Республіки Крим та АТО;

- на основі відкритих джерел інформації та на конкретних прикладах розглянути діяльність українських жінок у волонтерській, оборонній та журналістській діяльності, виявити їх особливості та спрогнозувати тенденції діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження було використано наступні наукові методи. Метод моніторингу використовувався з метою виокремлення в медіа матеріалів, в яких була висвітлена діяльність жінок у волонтерській, оборонній та журналістській діяльності в Україні у період з 2013 р. до 2018 р. Первинний аналіз медіаматеріалів дозволив відділити ті публікації, в яких, хоча й порізно, але висвітлювалася участь жінок у суспільно-політичних та воєнних подіях 2013-2018 рр. На основі сформованої вибірки медіаматеріалів, для відтворення панорамної картини дійсності участі жінок у волонтерській, оборонній та журналістській діяльності у період від Революції Гідності до АТО, було застосовано метод аналізу контенту та допоміжні до нього методи порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення. Метод типології було застосовано для з'ясування зв'язків із подальшим групуванням участі жінок у волонтерській, оборонній та журналістській діяльності під час Революції Гідності, анексії Автономної Республіки Крим та АТО.

Результати й обговорення. В результаті здійсненого моніторингу, до вибірки джерел потрапили 40 матеріалів засобів масової інформації «ТСН», «Українська правда», «Цензор.НЕТ», «Фокус», «Сьогодні», «5 канал», «Телекритика», «Радіо Свобода», «The Insider», «Platfor.ma», а також інтернет-сайтів «Український кризовий медіа центр», «Антикор», «КримSOS» та публікації в соціальному медіа YouTube.

На основі проведеного аналізу матеріалів українських медіа, були виявлені наступні особливості репрезентації участі жінок у волонтерській, оборонній та журналістській діяльності під час суспільно-політичних та воєнних подій 2013-2018 рр., які ми типологізували у наступні групи.

Перша група – *волонтерство*. В ній ми виділили наступні підгрупи: напрям діяльності (правозахисна, інформаційна, політична, матеріального забезпечення, медична), форма дії (колективна, індивідуальна), варіація трансформації діяльності (комбінаційна, трансферна), динаміка участі (з Революції Гідності через анексію Автономної Республіки Крим до АТО, з анексії Автономної Республіки Крим до АТО, з Революції Гідності до АТО).

Прикладом правозахисного напрямку діяльності жінок під час суспільно-політичних та воєнних подій 2013–2018 рр. є створена Олександром Матвійчук організація «Євромайдан SOS». 30 листопада 2013 року, дізнавшись про силовий розгін студентів на майдані Незалежності в Києві, правозахисниця Олександра Матвійчук створила ініціативну групу в Facebook «Євромайдан SOS». Перша її публікація містила заклик до усіх постраждалих та затриманих звертатися по допомогу за наданням адвокатів [5].

Ініціатива Олександри є цілком жіночою за первинним складом, адже з самого початку, на волонтерських засадах, з нею працювали Світлана Валько, Ірина Мухіна, Зоряна Христина, Марія Маковецька та Олександра Розлуцька – кожна з жінок координувала окремих сектор роботи. Серед них – прийом дзвінків на гарячу лінію, створення інформаційних кампаній, робота з постраждалими внаслідок дій правоохоронців, захист кримінально переслідуваних осіб, опрацювання списків зниклих.

Після закінчення Революції Гідності, з початком АТО, Олександра разом із «Євромайдан SOS» почала відправляти мобільні групи волонтерів на Донбас для документування воєнних злочинів. До них ініціативна група відносила злочини проти людяності та міжнародні злочини, які не мають терміну давності – з метою покарання винних. Цю ж мету мала і Парламентська асамблея Ради Європи, яка попросила «Євромайдан SOS» у 2015 році описати ситуацію зі зниклими в зоні АТО для ухвалення Резолюції 2067 (2015) щодо зниклих безвісти під час конфлікту в Україні [5].

Разом з тим, «Євромайдан SOS» не був єдиною жіночою волонтерською правозахисною ініціативою, яка виникла під час знакових суспільно-політичних подій в Україні. Через кілька днів після завершення Революції Гідності – 27 лютого 2014

року, – коли парламент та уряд Автономної Республіки Крим було захоплено «зеленими чоловічками», а над самими будівлями – вивішено прапори Російської Федерації, у Facebook було створено ініціативну групу «Крим SOS». Її засновниця – Таміла Ташева, яка разом з Іриною Даценко та Севгіль Мусаєвою-Боровик поставила перед собою завдання оперативно і максимально об'єктивно розповісти аудиторії про те, що відбувається в Криму, ставлячись до спільноти «Крим SOS» у Facebook як до повноцінного видання, публікуючи лише перевірену інформацію з півострова – від очевидців подій, журналістів, командирів частин, офіцерів Військово-морських сил України. Обравши таку стратегію, ініціатива жінок вже через декілька днів стала найбільш цитованою в медіа Facebook-сторінкою про події в Автономній Республіці Крим, а через два тижні «Крим SOS» налічував близько ста волонтерів, сфера діяльності яких розширилась не лише до україно- й російськомовної аудиторій, але й до англійської [6].

Окрім здійснення інформаційної діяльності, Таміла разом з «Крим SOS» купували та надсилали в Крим українським військовим бронезилети, рації та продукти харчування, займалися оперативним вивезенням й розселенням вимушених переселенців з Криму, надавали юридичну допомогу постраждалим. Після початку АТО ініціатива розширила фокус своєї уваги на схід України. Цікавим є той факт, що, за твердженням самої Таміли, станом на 2017 рік, 80 % усіх звернень по допомогу до «Крим SOS» становили саме переселенці зі сходу [7].

Наразі «Крим SOS» продовжує надавати допомогу вимушеним переселенцям із Криму та сходу України, адвокацією їхніх питань на національному та міжнародному рівнях, моніторингом та аналізом порушень прав людини в Криму, соціальною та гуманітарною допомогою, юридичними консультаціями, супроводом судових справ, а також глобальною роботою з повернення Криму Україні. Крім цього, «Крим SOS» став виконавчим партнером Управління Верховного комісара ООН у справах біженців у Білорусі, Молдові й Україні в програмах, пов'язаних із захистом переселенців [8].

Як бачимо, ініціатива «Крим SOS», яка первинно створювалась для здійснення інформаційної діяльності, згодом розширилась до правозахисної, яка, як і «Євромайдан SOS», працює не лише на національному, але й міжнародному рівні.

У якості ілюстрації політичного напрямку діяльності волонтерок, які також працювали у напрямі матеріального забезпечення, варто навести наступні приклади. Анна Сандалова – волонтерка Євромайдану, яка допомагала з благоустроєм та будівництвом барикад, під час анексії Криму, разом з Ярославом Чепелкіною, організувала групу «Вивезення дітей з Криму». Як Анна розповіла у спецпроекті «Герої нашого часу» журналу «Фокус», «восьмого березня я зрозуміла – з Криму терміново треба забирати дітей. Як мама, як жінка, я відчула за них відповідальність. І дуже швидко знайшла відгук в серцях інших мам і тат» [9]. Ініціативна група змогла розселити 30 сімей з Криму. Невдовзі, з початком АТО, діяльність розширилась, і жінка створила волонтерську ініціативу «Підтримай Армію України», яка згодом набула статусу благодійної організації, а сама Анна у 2015 році стала депутатом Київської міської ради.

У контексті владних посад, варто також згадати волонтерок Наталю Воронкову, Неллі Стельмах, Діану Петреню та Тетяну Ричкову, які через свою активну діяльність стали предметом інтересу органів державної влади для співпраці. Зокрема, вищезгадана волонтерка Євромайдану та АТО Наталя Воронкова була запрошена стати радницею заступника Міністра оборони України. Наталя, регулярно відвідуючи передову, дізнавалася та фіксувала стан умов перебування українських бійців в зоні АТО, доповідаючи про нестачі матеріального забезпечення [10].

Неллі Стельмах – учасниця волонтерської організації «Крила Феніксу», яка, за підтримкою колег-волонтерів, очолювала комітет тендерних торгів Міністерства оборони й працювала начальницею відділу взаємодії з роботи з волонтерами. Її ко-

лежанка по «Крилам Феніксу» – Діана Петреня – також працювала в Міністерстві оборони на посаді співробітниці відділу роботи та взаємодії з волонтерами [11].

Тетяну Ричкову – волонтерку, яка ще в перший рік АТО кожного місяця збирала на допомогу українській армії один мільйон гривень [12], – також було запрошено в Міністерство оборони, де вона очолила новостворене державне підприємство з матеріального забезпечення Сил спеціальних операцій та повітряно-десантних військ. Крім того, Тетяна працювала радницею Міністра оборони, а наразі є депутатом Верховної Ради та членом Комітету Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції.

Крім Міністерства оборони, частина волонтерок також була залучена до співпраці у інший орган державної влади – Міністерство охорони здоров'я України. Так, наприклад, Оксана Сивак – медик та голова правління громадської організації «Ініціатива Є+», – під час Революції Гідності займалася волонтерською діяльністю у напрямі реабілітації постраждалих та сімей загиблих на Майдані, а з початком АТО цю діяльність трансформувала у допомогу українським бійцям [13]. Після цього волонтерка працювала на посаді заступниці Міністра охорони здоров'я з питань європейської інтеграції.

Прикладом медичного напряму є діяльність волонтерки Ірини Солошенко – комерційної директорки невеличкого видавництва, яка під час силових протистоянь та розстрілів на Майдані рятувала життя поранених активістів, а з початком АТО, отримавши відмову військкомату у добровільній мобілізації, стала найстараннішим волонтером Київського військового госпіталю, а згодом – вже координаторкою самих волонтерів [14].

Як можна побачити, жінки з кожного з вищезгаданих напрямів волонтерської діяльності надавали свою допомогу як у колективній формі, так і індивідуальною. Варіація цієї допомоги була як такою, що поєднувала різні напрями діяльності, що ми назвали комбінаційною діяльністю, так і такою, яка здійснювала перехід від однієї діяльності до іншої, що ми назвали трансферною діяльністю. Динаміку діяльності волонтерок ми визначили у трьох підгрупах: з Революції Гідності через анексію Автономної Республіки Крим до АТО, з анексії Автономної Республіки Крим до АТО, з Революції Гідності до АТО.

Друга група – *оборона*. В ній ми виявили наступні підгрупи: форма дії (колективна, індивідуальна) та динаміка участі (з Революції Гідності до АТО, виключно з АТО).

Прикладом колективної форми дії, яка за динамікою участі перейшла з Революції Гідності до АТО, є жіноча сотня Самооборони Майдану. У січні 2014 року, після перших силових протистоянь між протестувальниками та правоохоронцями, і перших смертей на Майдані, учасницями жіночої сотні 11-ї сотні Самооборони Майдану була усвідомлена необхідність об'єднуватися задля захисту, а не лише виключно ненасильницької діяльності. Саме тоді виникла єдина та окрема 39-а жіноча сотня Самооборони Майдану [15]. Через декілька днів після створення, ця сотня налічувала близько двохсот жінок, емблемою якої було обрано захисний щит.

В протигагу тим, хто стверджує, що на Майдані жінки були осторонь бойових дій, варто навести наступний факт: 39-а жіноча сотня Самооборони брала участь у подіях 18 лютого 2014 року, бойовим завданням якої було прямування до урядового кварталу разом з іншими сотнями, займанням позиції та прориві міліцейської блокади на вулиці Інститутській у Києві [16]. Як можна побачити, участь жінок під час Революції Гідності не мала виключно мирний характер.

Однак захисна діяльність жіночої сотні Самооборони Майдану не обмежилась періодом Революції Гідності – навесні 2014 року, з початком збройної агресії на сході України, більше ста учасниць жіночої сотні виявили бажання захищати територіальну цілісність країни на сході у складі добровольчих батальйонів, і відправились

на навчання до підготовчого бойового табору жіночої сотні Самооборони Майдану, яка трансформувала свою діяльність з Революції Гідності в АТО.

На противагу цьому, прикладом індивідуальної форми дії, яка за динамікою участі була виключно з АТО, є діяльність Людмили Калініної. Коли жінка, родом із Павлограда, що розташований на перетині з Донецькою областю, побачила вивішування російських прапорів у східних містах України – одразу записалась у добровольці батальйону «Донбас» й поїхала воювати на схід України [17]. «Жінка може воювати – це норма», – сказала вона в одному з інтерв'ю, додавши, що жінки набагато відповідальніше та серйозніше за чоловіків ставляться до своїх обов'язків і, на відміну від початку АТО, зараз на сході України воює «маса дівчат» [18]. Пройшовши бої за Іловайськ, у серпні 2015 року Людмила стала командиром розвідувально-диверсійної роти.

Третя група – *журналістика*. В ній ми виділили наступні підгрупи: форма дії (колективна та індивідуальна), варіація трансформації діяльності (комбінаційна, трансферна), висвітлення сторін збройного конфлікту (показ однієї сторони, показ обох сторін), динаміка участі (з Революції Гідності через анексію Автономної Республіки Крим до АТО, з Революції Гідності до АТО).

Прикладом колективної форми дії є журналістський колектив «ТСН». За період від Революції Гідності до АТО, він створив два тематичних медійних проекти – мультимедійний проект в Інтернеті «94 дні. Євромайдан очима ТСН» [19] та однойменну книгу під редакцією Тетяни Пушнової, в яких за матеріалами команди служби новин було відтворено хронологію подій Революції Гідності, а також надано колективне бачення журналістів, операторів, редакторів і ведучих.

Невдовзі, через рік, журналістський колектив «ТСН» презентував новий проект – книгу «Війна очима ТСН. 28 історій по той бік камери» [20] та однойменну виставку артефактів із зони АТО [21]. Зокрема, у книзі, написаній під авторством журналістки Ольги Кашпор, містяться оповіді воєнних кореспондентів, які від початку воєнного конфлікту на сході України працювали в зоні бойових дій. Кураторкою виставки була воєнна кореспондентка Наталія Нагорна. До слова, примітно, що крім того, що вищеописані два проекти були реалізовані під керівництвом жінок, у цьому журналістському колективі наявний майже гендерний паритет, оскільки з 12-ти воєнних кореспондентів «ТСН» п'ятеро є жінками – Євгенія Цветанська, Ганна Бока, Алла Хоцянівська, Мар'яна Бухан та Наталя Нагорна.

Ілюстрацією індивідуальної форми дії жінок-журналісток є Анастасія Береза – уродженка Російській Федерації, яка переїхала жити в Україну, а під час Революції Гідності розширила свою діяльність з виключно медійної у волонтерську. З початком подій анексії Автономної Республіки Крим, Анастасія поїхала на півострів у якості журналістки та волонтерки [22]. Після початку АТО, стала першою в Україні журналісткою, яку було офіційно прикомандировано до військової частини під час бойових дій за програмою «embedded journalism», за підтримки Міністерства оборони та Міністерства інформаційної політики України. Крім того, Анастасія продовжує надавати волонтерську допомогу на сході України [23].

На противагу прикладу Анастасії Берези, у якості ілюстрації висвітлення збройного конфлікту не з однієї сторони, а з обох, варто навести діяльність журналістки, яка працює в Україні, хоча сама була народжена та виросла в Російській Федерації – Катерини Сергацкової, учасниці Революції Гідності, яка в співавторстві випустила книгу «#Euromaidan – History in the Making». Невдовзі, з початком анексії Криму, саме жінка – Катерина Сергацкова – першою серед українських журналістів перетнула півострів та налагодила роботу між усіма іншими журналістами, які після неї приїхали в Крим виконувати свій професійний обов'язок [24].

Паралельно до професійної діяльності, Катерина з колегами у Криму займалася питаннями допомоги першим полоненим та українським військовим. Під час зброй-

ного конфлікту на сході України Катерина працювала журналісткою по обидві сторони [25] – наявність на той момент паспорту Російської Федерації та акредитації російських ЗМІ дозволили їй висвітлювати події як з боку української армії, так і з боку бойовиків на окупованих територіях.

На відміну від попередніх індивідуальних прикладів, які за варіацією трансформації діяльності були комбінаційними, тепер варто навести приклади трансферної діяльності. Діана Макарова – журналістка та головна редакторка українського сегменту «LiveJournal», полишила роботу у блог-платформі на користь волонтерської діяльності, яку вона продовжила активно здійснювати під час АТО. Згодом Діана Макарова заснувала власний однойменний фонд, який і сьогодні надає допомогу українським бійцям, пораненим, внутрішньо переміщеним особам та їхнім сім'ям [26].

Ще один приклад трансферної трансформації діяльності – Олена Білозерська, в минулому журналістка та редакторка газети «Україна Християнська», яка, будучи учасницею Революції Гідності, невдовзі поїхала у якості снайпера в зону АТО. За її переконанням, «під час війни журналістиці немає місця, а лише військовій пропаганді» [27], тому, коли вона обирала у якості кого поїхати в зону АТО – воєнного кореспондента чи солдата, обрала друге. Наразі Олена – молодший лейтенант Збройних Сил України.

Таким чином, здійснення типологізації участі жінок у волонтерській, оборонній та журналістській діяльності під час Революції Гідності, анексії Автономної Республіки Крим та АТО, дозволило виявити взаємозв'язки участі жінок в означених суспільно-політичних та воєнних подіях, що не було зроблено до цього в жодному опублікованому журналістському матеріалі чи науковій праці.

Висновки та перспективи. Отже, на основі сформованої вибірки матеріалів у медіа, за допомогою типологізації було виявлено особливості репрезентації жінок зі сфер волонтерства, оборони та журналістики під час суспільно-політичних та воєнних подій в Україні 2013–2018 рр., а саме – Революції Гідності, анексії Автономної Республіки Крим та АТО. Це дозволило панорамно показати участь жінок та виявити взаємозв'язки у їхніх діяльностях, з огляду на те, що за весь останній п'ятирічний період в українських ЗМІ та наукових працях жодного разу не було опубліковано матеріалу, в якому це було би здійснено.

Зокрема було проведено типологічний аналіз у встановлених трьох групах. Першу групу (волонтерство) було типологізовано на напрям діяльності (правозахисна, інформаційна, політична, матеріального забезпечення, медична), форму дії (колективна, індивідуальна), варіацію трансформації діяльності (комбінаційна, трансферна), динаміку участі (з Революції Гідності через анексію Автономної Республіки Крим до АТО, з анексії Автономної Республіки Крим до АТО, з Революції Гідності до АТО).

У другій групі (оборона) типологізація містила форму дії (колективна, індивідуальна) та динаміку участі (з Революції Гідності до АТО, виключно з АТО). У третій групі (журналістика) типологізація включала такі підгрупи як форма дії (колективна, індивідуальна), варіація трансформації діяльності (комбінаційна, трансферна), висвітлення сторін збройного конфлікту (показ однієї сторони, показ обох сторін), динаміка участі (з Революції Гідності через анексію Автономної Республіки Крим до АТО, з Революції Гідності до АТО).

Здійснена типологізація не є вичерпною і відкрита до подальших розробок. Однак, це дослідження є першим, в якому виявлені особливості репрезентації в українських медіа участі жінок у волонтерській, оборонній та журналістській діяльності під час суспільно-політичних та воєнних подій в Україні 2013-2018 рр. Дослідження передбачає перспективу подальших наукових розробок, в тому числі при вивченні репрезентації у медіа участі жінок в операції Об'єднаних сил.

1. *Волобуєва А.* Жінка на передовій: осмислення проблеми в українській та зарубіжній пресі / А. Волобуєва, Г. Головач // Образ. – 2016. – Вип. 2. – С. 87–97.
2. *Дмитренко А.* Гендерні особливості публікацій жінок-журналісток про військові події [Текст] / А. Дмитренко // Образ. – 2017. – Вип. 2 (24). – С. 76–82.
3. *Війна і трансформація* повсякденності: жіночий погляд / Потарська Н., Дутчак О. – К.: Фонд ім. Г. Бьолля в Україні, 2015 р. – 40 с.
4. *«Невидимий батальйон»*: участь жінок у військових діях в АТО (соціологічне дослідження) / за заг. ред. Тамари Марценюк. – К.: ФОП Клименко, 2016. – С. 44–55.
5. *Євромайдан SOS* [Електронний ресурс] / #HOTDOC // YouTube – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=XzFPu6SU6nA>.
6. *Это как вообще*: создать из одной странички в Facebook целую организацию «КрымSOS» [Електронний ресурс] // Platfor.ma – Режим доступу до ресурсу: <https://opinion.platfor.ma/eto-kak--krymsos->.
7. *Таміла Ташева* (КримSOS) // В кабінетах – 07.05.17 [Електронний ресурс] / 5 канал // YouTube – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=I3tn3UobReI>.
8. *О КрымSOS* [Електронний ресурс] // КрымSOS – Режим доступу до ресурсу: <http://krymsos.com/ru/about/krym-sos>.
9. *Герои* нашего времени. Анна Сандалова с инициативой «Підтримай Армію України» [Електронний ресурс] // Фокус. – Режим доступу до ресурсу: <https://focus.ua/ukraine/302861>.
10. *Волонтер* Наталья Воронкова: Война на Донбассе закончится, когда это перестанет быть выгодно [Електронний ресурс] // Антикор – Режим доступу до ресурсу: https://antikor.com.ua/articles/147949-volonter_natalija_voronkova_vojna_na_donbasse_zakonchitsja_kogda_eto_perestanet_bytj_vygodno.
11. *«Вирус»* в Министерстве обороны [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/2015year/volunteer>.
12. *Хороبری* сердца. Волонтери. Тетяна Ричкова [Електронний ресурс] / Телеканал 1+1 // YouTube – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=amuzqUABVBk>.
13. *Координатори* громадської організації «Ініціатива Е+» Оксана Сивак і Леся Герасимчук: У Швецію на відпочинок поїдуть 40 дітей з сімей постраждалих на Майдані [Електронний ресурс] // Український кризовий медіа центр. – Режим доступу до ресурсу: <http://uacrisis.org/ua/3994-gromadska-organizatsia>.
14. *Воїни* добра. Ірина Солошенко [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу до ресурсу: <https://life.pravda.com.ua/volunteers/2015/01/28/188514>.
15. *Жінки* на Майдані: або кухня, або барикади? [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/25252319.html>.
16. *«Підсумки»* Анна Коваленко [Електронний ресурс] / Espresso.TV // YouTube – Режим доступу до ресурсу: https://www.youtube.com/watch?v=cfwBlZYp6qQ&list=PLenFFNM6zRRkb47LN4BfJsqKaZsUjJ1_K%7C.
17. *Командир* розвідзводу Людмила: Нас тренував полковник НАТО, завдяки цим навчанням я лишилася жива [Електронний ресурс] // 5 канал. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.5.ua/interview/komandyr-rozvidvzvodu-liudmyla-nas-trenuvav-polkovnyk-nato-zavdiaky-tsym-navchanniam-ia-lyshylasia-zhyva-126713.html>.
18. *«Невидимий батальйон»*: як начальники лазні командують розвідротами // Невигадані історії - 02.10.16 [Електронний ресурс] / 5 канал // YouTube – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=V3OM-xig9gM>.
19. *94 дні*. Євромайдан очима ТСН [Електронний ресурс] // ТСН. – Режим доступу до ресурсу: <https://euromaidan.tsn.ua>.
20. *Війна* очима ТСН [Електронний ресурс] // ТСН – Режим доступу до ресурсу: <http://war.tsn.ua>.
21. *ТСН презентує* власну виставку артефактів із зони АТО [Електронний ресурс] // ТСН. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/tsn-prezentuye-vlasnu-vistavku-artefaktiv-iz-zoni-ato-449598.html>.
22. *Анастасія Береза* [Електронний ресурс] // The Insider. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.theinsider.ua/lifestyle/bereza>.
23. *Корреспондент* «Цензор.НЕТ» Анастасія Береза стала першої жінкою-учасницею програми по прикомандированню журналістів к воинской части во время боевых действий. ФОТО [Електронний ресурс] // Цензор.НЕТ – Режим доступу до ресурсу: <https://censor>.

net.ua/photo_news/341755/korrespondent_tsenzornet_anastasiya_bereza_stala_pervoyi_jenschinoyiuchastnikom_programmy_po_prikomandirovaniyu.

24. *Екатерина Сергацкова* [Електронний ресурс] // The Insider. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.theinsider.ua/lifestyle/sergatskova>.

25. *Екатерина Сергацкова*: «Сначала наши журналисты освещали войну так, как будто нашли интересную игрушку» [Електронний ресурс] // Телекритика. – Режим доступу до ресурсу: <http://ru.telekritika.ua/profesija/2015-03-05/104556>.

26. «*Простите нас*», – так россияне подписывают денежные переводы для украинских военных [Електронний ресурс] // Сегодня. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.segodnya.ua/politics/prostite-nas-tak-rossiyane-podpisuyayut-denezhnye-perevody-dlya-ukrainskih-voennyh-532480.html>.

27. *Снайпер УДА* Олена Білозерська: «Моя гвинтівка цього року має три підтвердження влучання» [Електронний ресурс] // Цензор.НЕТ. – Режим доступу до ресурсу: https://ua.censor.net.ua/resonance/459209/snayper_uda_olena_bilozerska_moya_gvyntivka_tsogo_roku_maye_try_pidtverdjenyh_vluchannya.

1. Volobueva A. Women on the front line: understanding of the problem in the Ukrainian and foreign press / A. Volobueva, A. Holovach // *Образ*. – 2016. – Issue 2. – P. 87–97.

2. Dmytrenko A., Gender peculiarities in the content of publications by women journalists on war events [Text] / A. Dmytrenko // *Образ*. – 2017 – Issue 2 (24). – P. 76-82.

3. War and the Transformation of Everyday Life: Women’s View / N. Potarska, O. Dutchak, – K.: H. Boell Foundation in Ukraine, 2015 – 40 p.

4. «Invisible Battalion»: Women’s Participation in ATO Military Operations (sociological study) / in the general edition of Tamara Martsenyuk. – K.: FOP Klimenko, 2016. – С. 44-55.

5. Euromaidan SOS [Electronic resource] / #HOTDOC // YouTube – Resource access mode: <https://www.youtube.com/watch?v=XzFPu6SU6nA>.

6. It’s like this: to create from the same page in Facebook the whole organization “CrimeaSOS” [Electronic resource] // Platfor.ma – Resource access mode: <https://opinion.platfor.ma/eto-kak-krymsos->.

7. Tamila Tasheva (CrimeaSOS) // In cabinets – May 7, 17 [Electronic resource] / 5 Channel // YouTube – Resource access mode: <https://www.youtube.com/watch?v=I3tn3UobReI>.

8. About CrimeaSOS [Electronic resource] // CrimeaSOS – Resource access mode: <http://krymsos.com/en/about/krym-sos>.

9. Heroes of our time. Anna Sandalova with the initiative “Support the Army of Ukraine” [Electronic resource] // Focus – Resource access mode: <https://focus.ua/ukraine/302861>.

10. Volunteer Natalia Voronkova: The war on the Donbass will end when it ceases to be profitable [Electronic resource] // Antikor – Resource access mode: https://antikor.com.ua/articles/147949-volonter_nataljja_voronkova_vojna_na_donbasse_zakonchitsja_koronkova_vojna_na_donbasse_zakonchitsja_kogda_eto_perestanet_bytj_vygodno.

11. “Virus” in the Ministry of Defense [Electronic resource] // Ukrayinska pravda – Resource access mode: <https://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/2015year/volunteer>.

12. Brave hearts. Volunteers Tetyana Rychkova [Electronic resource] / TV channel 1+1 // YouTube – Resource access mode: <https://www.youtube.com/watch?v=amuzqUABVBk>.

13. Coordinators of NGO “E + Initiative” Oksana Sivak and Lesya Gerasimchuk: 40 children from families of victims on the Maidan will go to rest in Switzerland [Electronic resource] // Ukrainian Crisis Media Center – Resource access mode: <http://uacrisis.org/ua/3994-gromadska-organizatsia>.

14. Warriors of goodness. Iryna Soloshenko [Electronic resource] // Ukrayinska pravda – Resource access mode: <https://life.pravda.com.ua/volunteers/2015/01/28/188514>.

15. Women on Maidan: either a kitchen or a barricade? [Electronic resource] // Radio Svoboda – Resource access mode: <https://www.radiosvoboda.org/a/25252319.html>.

16. «Results» Anna Kovalenko [Electronic Resource] / Espresso.TV // YouTube – Resource access mode: https://www.youtube.com/watch?v=cfwBlZYp6qQ&list=PLenFFNM6zRRkb47LN4BfJsqKaZsUjJ1_K%7C.

17. Commander of the intelligence unit Lyudmila: We were trained by NATO colonel, thanks to this training, I was left alive [Electronic resource] // 5 Channel – Resource access mode: <https://www.5.ua/interview/komandyr-rozvidvzvodu-liudmyla-nas-trenuvav-polkovnyk-nato-zavdiaky-tsym-navchanniam-ia-lyshylasia-zhyva-126713.html>.

18. «Invisible Battalion»: how the bosses command the rods // Non-navigable stories – 02.10.16 [Electronic resource] / 5 Channel / YouTube – Resource access mode: <https://www.youtube.com/watch?v=V3OM-xig9gM>.

19. 94 days. Euromaidan by the eyes of the TSN [Electronic resource] // TSN – Resource access mode: <https://euromaidan.tsn.ua>.

20. War by the eyes of the TSN [Electronic resource] // TSN – Resource access mode: <http://war.tsn.ua>.

21. TSN presents its own exhibition of artifacts from the ATO zone [Electronic resource] // TSN – Resource access mode: <https://tsn.ua/ukrayina/tsn-prezentuye-vlasnu-vistavku-artefaktiv-iz-zoni-ato-449598.html>.

22. Anastasia Bereza [Electronic resource] // The Insider – Resource access mode: <http://www.theinsider.ua/lifestyle/bereza>.

23. Anastasia Bereza, the correspondent of Censor.NET, became the first female participant in the program for the assignment of journalists to the military unit during hostilities. PHOTOS [Electronic resource] // Censor.NET – Resource access mode: https://censor.net.ua/photo_news/341755/korrespondent_tsenzornet_anastasiya_bereza_stala_pervoyi_jenshinoyiuchastnikom_programmy_po_prikomandirovaniyu.

24. Ekaterina Sergatskova [Electronic resource] // The Insider – Resource access mode: <http://www.theinsider.ua/lifestyle/sergatskova>.

25. Ekaterina Sergatskova: «Our journalists first illuminated the war as if they had found an interesting toy» [Electronic resource] // Telekritika – Resource access mode: <http://ru.telekritika.ua/profesija/2015-03-05/104556>.

26. «Excuse us» – so Russians sign money transfers for Ukrainian military [Electronic resource] // Segodnya – Resource access mode: <https://www.segodnya.ua/politics/prostite-nastak-rossiyane-podpisyvayut-denezhnye-perevody-dlya-ukrainskih-voennyh-532480.html>.

27. Sniper UDA Olena Belozerska: «My rifle this year has three confirmed hits» [Electronic resource] // Censor.NET – Resource access mode: https://ua.censor.net.ua/resonance/459209/snayiper_uda_olena_bilozerska_moya_gvyntivka_tsogo_roka_maye_try_pidtverdjenyh_vluchannya.

UDC 007 : 304 : 070

REPRESENTATION OF WOMEN IN MEDIA DURING SOCIO-POLITICAL AND MILITARY EVENTS IN UKRAINE 2013–2018

Volobuieva Anastasiia, PhD (Social Communications), e-mail: nastyavolob@ukr.net.

ORCID – <https://orcid.org/0000-0002-8126-7107>;

Zental Olesia, Master, e-mail: olesia.zental@ukr.net,

ORCID – <https://orcid.org/0000-0002-9169-2481>;

Taras Shevchenko National University of Kyiv, The Institute of Journalism, 36/1, Melnykova St., Kyiv, 04119, Ukraine

Introduction. The Revolution of Dignity, the annexation of the Autonomous Republic of Crimea and the Anti-Terrorist operation (ATO) in eastern Ukraine took place chronologically consistently, being in an event and thematic interconnection with each other. On April 30, 2018, the ATO was completed, in place of which the Joint Forces operation (JFO) was launched. However, during the last five years in the Ukrainian media there has never been published material in which, in panoramic terms, in all its diversity and interconnections, the participation of women in each of these socio-political and military events was reflected. Moreover, this has not been done also by scholars, which determines the relevance and pioneering of this study.

The aim is to identify the peculiarities of the representation of women from the fields of volunteering, defense and journalism on the basis of Ukrainian media during the socio-political and military events of 2013–2018.

Methodology. To achieve the aim of the research, were used methods of monitoring, content analysis, including methods of comparison, analysis, synthesis, generalization, and method of typology.

Results and conclusions. On the basis of the sample of materials in the media, the features of the representation of women from the fields of volunteering, defense and journalism during the socio-political and military events in Ukraine in 2013-2018 were revealed, namely, the Revolution of Dignity, the annexation of the Autonomous Republic of Crimea and the ATO. This made it possible for the first time to panoramically show the women’s participation and to identify interconnections in their activities, which was done using a typological analysis.

Key words: *women, gender, media, the Revolution of Dignity, Euromaidan, annexation of Crimea, ATO, Ukraine.*

Стаття надійшла до редакції 08.11.2018